

רבנו חננאל (וכ"ה בערוך) השמיט טוחן וממחק והכניס דש (— כשמקלף הקנים) ובונה (וע' שבט הלוי ח"א קי"ג).
 עשה לה שפה בפיה — שלש עשרה. (נוספים: תופר וקושר. ויש אומרים תופר וטווה. ער"ה; שבט הלוי ח"א קא, ג).

ה. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: הטווה צמר שעל גבי בהמה בשבת — חייב שלש חטאות; משום גוזו, מנפץ וטווה. רב כהנא אמר: פטור, שאין זו דרך גזיזה ניפוץ וטויה. [ואעפ"י שכך עשו נשים חכמות-לב במלאכת המשכן, אין זו דרך כל אדם, הלכך נחשב 'כלאחר יד'].
 ו. התולש את הכנף מן העוף (בין מחיים בין לאחר מיתה. ראשונים) — חייב משום גוזו. הקוטמו (= חותך את קצהו, וראוי להניחו בכר וכסת) — חייב משום מחתך. והמורטו — חייב משום ממחק.

ז. התופר שתי תפירות — חייב. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: והוא שקשרן (בקצות החוט, שאם לא כן אין התפירה מתקיימת ופטור).

דף עה

קד. א. אלו שלש הלכות מובאים בסוגיא מרב זוטרא בר טוביה בשם רב?

ב. הצד חלזון ופוצעו בשבת — מה דינו?

ג. השוחט בשבת — משום מה הוא חייב?

ד. המולח עור ומעבדו — כמה הוא חייב?

ה. המולח בשר בשבת — מה דינו?

ו. על אלו דברים חייבים משום 'ממחק', 'מחתך', ו'מכה בפטיש'?

ז. מהו חומר במוחק מבכותב?

ח. האם חייבים על עשיית תולדה במקום אב?

ט. המיסך ואורג ושובט ומדקדק בהעלם אחד — כמה חייב?

א. אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב:

המותח חוט של תפירה בשבת (בבגד התפור, ובמתיחתו מתהדקים חלקי האריג. רש"י) — חייב חטאת. דוקא חוט התפור, ולא שרוך המושחל בנקבים (רי"ד ועוד). ובשתי תפירות אינו חייב אלא אם קשר לאחר מתיחתו, אבל אם יש שם יותר משתי תפירות, חייב במתיחת החוט ללא קשירה (פוסקים שמו"ו. וע' שפת אמת; חיי אדם; שבט הלוי ח"ה קע"ג);

והלומד דבר אחד (אפילו מדברי תורה. פוסקים) מן המגוש [מין האדוק בעבודה זרה, מגדף תמיד ומסית אנשים לע"ז] — חייב מיתה. [אבל ממכשף מותר ללמוד עניני כישוף וכדו'] — כדי להבין ולהורות. ומכשף שהוא מין — לדעת הב"ח אסור ללמוד ממנו אפילו עניני כישוף, והש"ך מתיר. יו"ד סוס"י קע"ט]; —

והיודע תקופות ומזלות ואינו חושב — אסור לספר הימנו.

[אמר רב שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא: כל היודע לחשב בתקופות ומזלות ואינו חושב — עליו הכתוב אומר ואת פעל ה' לא יביטו ומעשה ידיו לא ראו.

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: מנין שמצוה על האדם לחשב תקופות ומזלות — שנאמר ושמרתם ועשיתם כי הוא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים.

א. אין המדובר כאן על חישוב לצורך קביעת המועדים אלא לענין ידיעת מזג האויר העתיד לבוא. מהרש"א ועוד. ואולם יש ראשונים שנראה מדבריהם שהכוונה כאן על חכמת העיבור ומולד הלבנה. ע"ע בפירוט במגדים חדשים כאן.

ב. השפת-אמת כתב להסתפק האם יש לבטל מלימודו בשביל חכמה זו, או שמא אין ללמודה אלא בשעת שהוא פנוי מתלמוד תורה. וע' בחפץ חיים עה"ת — 'מעשי למלך' עמ' כד].

ב. לדעת חכמים, הצד חלזון והפוצעו (— דוחקו בידיו כדי שיצא דמו. רש"י) אינו חייב אלא אחת, משום צידה, אבל לא משום 'דש' — שאין דישה אלא לגידולי קרקע. רבי יהודה אומר חייב שתיים, משום צידה ומשום דישה.

א. בירושלמי משמע שהצד חלזון פטור משום צידה. וצ"ע (מובא בתוס'. והפני-יהושע הסב דברי הירושלמי לכוונה אחרת. ורש"ל (יש"ש ביצה ג, ג) כתב שאין 'צידה' בדגים אלא רק משום עוקר דבר מגידולו. והמגן-אברהם (תצו סק"ו) דחה דבריו).

ויש אומרים שבהוצאת החלזון מהמים חייבים משום נטילת נשמה. ואין הדבר מוסכם (ע' תוס', ריטב"א, מהרש"א וקרני ראם).

ב. הרמב"ם (ה, ז), פסק כחכמים, שאין דישה אלא בגידולי קרקע. ואולם יש אומרים שהלכה כרבי יהודה (ועתוס' עג: ד"ה מפרק).

אם פצעו חי — לדברי רבי יוחנן משמע שחייב חטאת נוספת משום נטילת נשמה, ורבא פוטר, לפי שאינו מתכוין לכך, אדרבה הוא רוצה וטורח שלא ימות, כדי שלא יתעכר הדם.

ואפילו לרבי יהודה המחייב על מלאכה שאינה צריכה לגופה — כאן פטור משום 'מקלקל'. אבל לרבי שמעון אין פטור משום 'מקלקל', כי סובר מקלקל בחבורה חייב, ולדעתו פטור רק משום שאין נוח לו במיתתו, והרי זו מלאכה שאינה צריכה לגופה (עפ"י תוס').

ג. השוחט הוא 'אב מלאכה', וחייב משום נטילת נשמה, [שהיתה במשכן, באילים ובתחש, שהרגום לצורך עורותיהם]. ולדעת רב, השוחט חייב גם משום צובע, כי נוח לו בצביעת בית השחיטה בדם, כדי שאנשים יראו ששחטה מקרוב, וייקנהו. (אבל בלאו הכי, כגון ששוחט לעצמו — פטור משום צובע. ראשונים). ושמואל אמר משום נטילת נשמה בלבד.

א. להלכה נקטו הפוסקים שהשוחט פטור משום צובע (ע' רמב"ם יא, א ומ"מ; רא"מ הורביץ). ואולם הרי"א"ז פסק שחייב. וכן משמע בפסקי הרי"ד.

ב. השוחט וצריך לדם (ואפשר אף כשאינו צריך לדם, לרבי יהודה), ויצא ממנו דם כשיעור גרוגרת — יש אומרים שחייב משום דישה (ערמב"ם שבת ה, ז; צפנת פענח שם; פני יהושע ורעק"א כאן; מנחת חינוך 'הרש' ג).

בירושלמי (כאן ה"ב) מובא שעל כל הבדלת דבר מחיותו — חייבים משום קוצר. ולפי זה השוחט חייב בחטאת נוספת. ואולם מתלמוד שלנו נראה שאינו סובר כן (עפ"י מנחת חינוך 'הקוצר' ב).

ד. המולח עור בהמה הרי זה בכלל מעבד, ושניהם אב-מלאכה אחד הוא. ואם שרטט (לסמן החיתוך) חייב חטאת נוספת. (רבי יוחנן וריש לקיש).

וכן המשרטט לצורך כתיבה, כדי כתיבת שתי אותיות — חייב חטאת (רמב"ם יא, יז, וע"ע שבט הלוי ח"א קיב).

ה. המולח בשר, שיוצא לדרך ומולחו הרבה כדי לשמרו ימים רבים — רבה בר רב הונא מחייב משום מלאכת 'מעבד'. ורבה אמר: אין עיבוד באוכלין.

א. להלכה אין עיבוד באוכלין (רמב"ם ר"ח ריטב"א ועוד). אבל אסור מדרבנן, ואפילו ביום טוב (תוס' וש"פ, עפ"י גמרא להלן קח: ביצה יא. וע"ש דרכי ההתר). והרי"ד (בפסקיו ובתוספותיו) והרי"ז נקטו להלכה שיש עיבוד באוכלין (וכן העיר המגן-אברהם שכא, ז מדברי הרשב"א. וע"ע אבני נזר או"ח קעג).

ב. הר"ן (בסוף ע"ו, לה: בדפי הרי"ף) צדד, דלא כהרמב"ן, שהמולח בשר אעפ"י שאין בו משום 'מעבד', יש בו משום 'מבשל'.

ו. בכלל מלאכת ממחק:

השף בין העמודים (ר' אחא בר חנינא).

רש"י מפרש: שף את הקרקעית שבין עמודי החלונות. והרמב"ן והר"ן דחו, שבכגון זה בבית אינו חייב אלא משום בונה ובשדה משום חורש. רבנו חננאל ותוס' פרו: שף עור על העמוד. ואולי לרש"י אינו חייב באופן זה משום 'ממחק'. ע' שבט הלוי ח"א קיג, ב;

הממרח רטיה (= מחליק תחבושת על המכה. רש"י. בשם רבי יהושע בן לוי. וחייב בכל שהו. רמב"ם יא, ה).

אין 'ממרח' באוכלין, אבל מדרבנן אסור למרח באוכלין אם אי אפשר לאכול בלא זה. ואם אפשר בלא זה — מותר. והמחמיר תבוא עליו ברכה (עפ"י פוסקים שכא, יט. וע' מנ"ח 'הממחק' ג).

בכלל מחתך:

מגרר ראשי כלונסות (שיהיו ראשיהן שוים וחדים. רש"י).

בכלל מכה בפטיש:

המסתת את האבן (רבי יהושע בן לוי. רש"י: מחליק את האבן שנחצבה. תוס': מיפה אותה ע"י שרטוטים שונים);

הצר צורה בכלי והמנפח כלי זכוכית (רבי שמעון בן לקיש);

המסיר קשרים וקסמים שנארגו עם הבגד (רב יהודה). ודוקא כשמקפיד עליהם;

וכן כל דבר שיש בו גמר מלאכה של החפץ (רבה ורבי זירא).

ז. כתב אות אחת גדולה ויש במקומה לכתוב שתיים — פטור. מחק אות גדולה ויש במקומה לכתוב שתיים — חייב, וזה חומר במחק מבכותב (רבי מנחם בר' יוסי).

א. אפילו מחק טשטוש דיו, אם יש שם כדי לכתוב שתי אותיות — חייב (רא"ש עפ"י התוספתא; רמב"ם; רי"ד).

ב. מחק במקום שיש בו כדי לכתוב שתי אותיות אך בדעתו לכתוב רק אות אחת — צריך עיון אם חייב אם לאו.

גם צריך עיון כשהיה מקום פנוי לכתוב אות אחת, ומחק בצדה אות כדי שיוכל שתי אותיות (שפת אמת).